प्रतिवेदन सारांश

१. पृष्ठभूमि

नेपालका धेरैजसो नगरपालिकाहरु शहरी सेवा सुविधा, सडक संजाल, सुरक्षित खानेपानी, सरसफाई, फोहोरमैलाको उचित प्रवन्ध, सामाजिक पूर्वाधार तथा मनोरञ्जनात्मक सुविधा जस्ता पूर्वाधारहरुबाट बञ्चित छन् । शहरीकरणका विविध वहिर्भावहरु (Externalities) बाट प्रभावित यस्ता नगरपालिकाहरु विविध वातावरणीय चुनौतीहरुसँग पनि जुझिरहेका छन् । नगरपालिकाका आजसम्मका विकासका प्रयासहरू योजनावद्ध तथा समन्वयात्मक भन्दा पनि क्षणिक समस्या निराकरण गर्ने दिशातिर अघि बढेका देखिन्छन् । विशेषतः मानव संशाधन प्रतिको कमजोर संस्थागत क्षमता, न्यून प्राविधिक तथा आर्थिक श्रोतहरु नै कमजोर प्रस्तुतिकरणको प्रमुख कारक तत्वको रुपमा रहेको पाईन्छ । समग्रमा, दीर्घकालीन विकासका सोचहरु वा व्यवस्थित योजनाहरुको अभावले नगरपालिकाको कार्य असंयोजित क्रियाकलाप जस्तो हुन गएको देखिन्छ जसले नगरपालिकाको विकास प्रयासहरू न्यून उपलब्धिपूर्ण र सीमित अवसरयुक्त सावित भएका छन् । विगतका प्रयासहरु सामाजिक समावेशिता, शहरी गरिबी न्यूनीकरण, वातावरणीय संरक्षण, आर्थिक विकाश तथा परिचालन, नगरपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने जस्ता मूल मुद्दावाट अलग रहेको पाईन्छ ।

स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५, स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावली २०५६ तथा दशौं योजना (२००२-२००७) ले नगरपालिकाको आवधिक योजना बनाउनु पर्ने कुरामा जोड दियो । सन् २००२ मा स्थानीय विकास मन्त्रालयद्वारा “आवधिक योजना तयार गर्ने निर्देशिका” तयार गऱ्यो । पछिल्लो समयमा शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागले स्थानीय विकास मन्त्रालय, gtz/udle तथा सम्वन्धित नगरपालिकासँग मिलेर नगरपालिकाको आवधिक योजना तयार गर्ने प्रयासको थालनी गरेको छ ।

कम्तीमा ५ देखि ७ वर्ष अवधिका लागि नगरको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा भौतिक विकासका लागि दीर्घकालीन सोचले निर्धारण गरेका लक्ष्य र उद्देश्यहरु प्राप्त गर्न तयार भएको दस्तावेज आवधिक योजना हो । जस्मा लक्ष्य र उद्देश्यहरु हासिल गर्न, सिद्धान्त, रणनीति र कार्यनीति तथा प्रमुख क्रियाकलापहरु समेत पहिचान गरिएको हुन्छ । मौजुदा कानुन अनुसार नगरपालिकाले आफ्नो वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेका समष्टिगत आवश्यकताहरुलाई आधार लिनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । नगरपालिकाको आवधिक योजना बनाउँदा नगरपालिकासँग जोडिएका गाउँ विकास समितिहरुको वार्षिक तथा आवधिक योजना तर्जुमा भएको भए त्यसलाई समेत ध्यान दिनुपर्ने ब्यवस्था छ । आवधिक योजनाले नगर पार्श्वचित्र, समस्या/सवालहरु तथा चुनौती/अवसरको पहिचान एवं विश्लेषण, नगरको दीर्घकालीन सोच अनुरुप भौतिक विकास गुरुयोजना तर्जुमा, भौतिक विकास तथा पूर्वाधार, वातावरण, सामाजिक, आर्थिक, वित्तिय, संस्थागत विकास तथा जोखिम ब्यवस्थापन जस्ता क्षेत्रहरुसंग संवद्ध विषयतगत दीर्घकालीनसोच अनुरुप तर्कबद्ध प्रणालीमा आधारित लक्ष्य, उदेश्य, नतिजा तथा कार्यक्रमहरुको पहिचान, बहुक्षेत्रगत लगानी योजना, कार्यान्वयन रणनीति सुझाव तथा अनुगमन जस्ता दस्तावेजलाई प्रस्तुत गर्दछ ।

२. योजना निर्माण प्रकृया

आवधिक योजनाको निमार्ण प्रक्रिया पूर्णरुपमा सहभागितामुलक आधारमा हुन्छ । निर्देशक समिति तथा विषयगत समितिको गठन (भौतिक पूर्वाधार विकास योजना, वातावरणीय व्यवस्थापन योजना, सामाजिक विकास योजना, आर्थिक विकास योजना, संस्थागत विकास योजना, वित्त विकास योजना र जोखिम व्यवस्थापन योजना), वडाभेला तथा वडा समन्वय समितिको गठन आदि यस्का सहभागितामुलक बनाउने पक्षहरु हुन् भने दीर्घकालीन सोच “शिक्षा, स्वास्थ्य, पर्यटन, व्यापारिक पूवाधार, वहुसांस्कृतिक, आवासीय, समृद्ध शहर” निर्धारण र अग्रणी क्षेत्रहरु मा शिक्षा, स्वास्थ्य, व्यापारिक पूर्वाधार, पर्यटन, आवास, र बहु सांस्कृतिक योजना तर्जुमाका आधार हुन् । धरान नगरपालिकाको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा प्रत्यक्ष ६५ र अप्रत्यक्ष अन्य सयौं ब्यक्तित्वहरुको सहभागिता रहेको थियो र योजना तर्जुमा गर्न करिव ८ महिना लागेको थियो ।

३. नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण

धरान नगरपालिका (ध.न.पा.) पूर्वी नेपालको महाभारत पर्वत श्रृङ्खलाको फेदी तथा समथर तराईको शिर भागमा पहाड र तराईको संगम स्थलको रुपमा अवस्थित एक सुन्दर नगरी हो । पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्रको सुनसरी जिल्लामा पर्ने ध.न.पा. यस जिल्लाको तीन नगरपालिकाहरु मध्येको एक हो । विश्वमान चित्रमा यो नगरपालिका २६° ४६’ ३०” देखि २६° ५२’ ३०” उत्तरी अक्षांश र ८७° १४’ १४” देखि ८७° १८’ २७” पूर्वी देशान्तर वीचमा अवस्थित छ ।

धरान नगरपालिका सुनसरी जिल्लाको १५ इलाका मध्य इलाका न १ मा पर्दछ । कुल २२.४ व.कि.मी. क्षेत्रफलमा फैलिएको यो नगरपालिकाको क्षेत्रफल जिल्ला (१२५७ वर्ग कि.मी.) को १.७८ र नेपालको कुल भुभाग १४७१८१ व.कि.मी को ०.०७% हुन आउछ । धरान न.पा.को पुर्वमा पञ्चकन्या गाविस र सेउती खोला पश्चिममा सर्दुखोला,विष्णुपादुका गाविस उत्तरमा भोडेटार र पञ्चकन्या गाविस र दक्षिण तर्फ चारकोसे झाडि पर्दछ ।

नगरमा २२७१ घरधुरीमा ९७४२६ जनसंख्या (पुरुष ४७७९२, महिला ४९६३३) छ । लैङ्गिक अनुपात ०.९६, वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर ३.६१%, जनघनत्व (प्रति व.कि.मी.) ९४५, र औषत परिवार ४.२८ रहेको छ । बालबालिका (०–१४ वर्ष) २९.६४ %, आर्थिक रुपले सक्रिय (१५–५९ वर्ष) ६४.११ %, ज्येष्ठ नागरिक (६० वर्ष वा बढी) ६.२५ % छ । जिल्लाको कोरा जन्म दर २७ प्रति हजार तथा कोरा मृत्युदर ५ प्रती हजार रहेको छ । नगरको आगामी २०८८ सम्मको जनसंख्या प्रक्षेपण निम्नानुसार छ।

वर्ष	जनसंख्या	अनुमानित		जनघनत्व (प्रति व.कि.मी.)
		वार्षिक वृद्धि दर	जनसंख्या	
वि.सं. २०६२	९७४२६			
वि.स. २०६८		२	१०९७१८	११७५
वि.सं. २०७८		२	१३३७४५	१५८६
वि.सं. २०८८		२	१६३०३४	२०३६

कुल क्षेत्रफल २११२ हेक्टर मानी गरिएको क्षेत्रफलको % शहरी क्षेत्र (Bulit up Area) ओगटेको देखिन्छ जस अनुसार आवासिय क्षेत्र ३५.०३%, व्यापारिक क्षेत्र १.५१%, व्यापारिक तथा आवासिय क्षेत्र १.०८ %, औद्योगिक क्षेत्र ०.६६% र संस्थागत क्षेत्र ९.०९% हुन आउछ । ध.न.पा. को भु-उपयोगमा मूख्यत शहरी, छरियर रहेको वस्ती र वन क्षेत्र नै समावेश भएको छ । त्यसैगरी कृषि क्षेत्र ३६.४६%, वन क्षेत्र ७.३३%,र खोला/खहरे ७.१०% भएको पाईन्छ । ध.न.पा.भित्र नर्सरी पार्क र सुकुम्वासी क्षेत्र क्रमस १.६५ र ०.९४% रहेको छ।

४. आय विवरण

धरान नगरपालिकाको आ.व. ०६०/६१ देखि ०६६/६७ सम्मको आय, व्ययको तथा त्यस्का वृद्धिदर निम्नानुसार छ ।

क स.	आय शीर्षक	२०६०/०६१	२०६१/०६२	२०६२/०६३	२०६३/०६४	२०६४/०६५	२०६५/०६६	२०६६/०६७	औषत बृद्धिदर
१	स्थानीय विकास शूल्क	२१,९४८,०००	२१,९४८,०००	२१,९४८,०००	२१,९४८,०००	२१,९४८,०००	३२,७८२,०००	३२,७८२,०००	7%
२	आन्तरिक आयको जम्मा	१४,४६०,०११	१५,८३७,६३८	१७,२२३,५०५	१९,८९०,४३५	२०,५५६,१५९	४६,२६४,६१६	७८,८०७,०००	64%
३	बाह्रय आय जम्मा	१४,२८०,८६०	२८,३८०,४६८	३७,०६५,८४७	२६,००१,५५७	२७,५७७,२२२	४७,१५३,५४७	७३,३६१,०००	59%
४	कुल आय आन्तरिक	५०,६८८,८७१	६६,१६६,१०६	७६,२३७,३५२	६७,८३९,९९२	७०,०८१,३८१	१२६,२००,१६३	१८४,९५०,०००	38%
	आय प्रवृत्ति	0	31%	15%	-11%	3%	80%	47%	

आय प्रक्षेपण							
क स.	आय शीर्षक	२०६७/०६८	२०६८/०६९	२०६९/०७०	२०७०/०७१	२०७१/०७२	जम्मा
१	स्थानीय विकास शूल्क	३२,७८२,०००	३२,७८२,०००	३२,७८२,०००	३२,७८२,०००	३२,७८२,०००	१६३,९१०,०००
२	आन्तरिक आयको जम्मा	८६,६८७,७००	९५,३५६,४७०	१०४,८९२,११७	११५,३८१,३२९	१२६,९१९,४६२	५२९,२३७,०७७
	जम्मा	११९,४६९,७००	१२८,१३८,४७०	१३७,६७४,११७	१४८,१६३,३२९	१५९,७०१,४६२	६९३,१४७,०७७
३	बाह्रय आय जम्मा	८०,६९७,१००	८८,७६६,८१०	९७,६४३,४९१	१०७,४०७,८४०	११८,१४८,६२४	४९२,६६३,८६५
४	कुल आय आन्तरिक तथा बाह्रय	२००,१६६,८००	२१६,९०५,२८०	२३५,३१७,६०८	२५५,५७१,१६९	२७७,८५०,०८६	१,१८५,८१०,९४२

समस्याहरुको शिर्षक अनुसारको स्तरीकरण हेर्दा वडा नं. १७ वाहेक सवै वडाहरुमा सडकको समस्या प्रमुख रहेको छ । सडक भन्नाले सडक पिच, ग्राभेल, नयाँ मर्मत बुझिन्छ भने यसको साथै सतह ढल (सडक छेउको ढल) भएको देखिन्छ । सतह ढल सबैभन्दा बढी वडा नं. १३ मा भएको तथ्याङ्कले जनाएको छ । त्यसै गरी वातावरण व्यवस्थापन तथा सुधारको कार्यक्रम वडा नं. ५ र ११ वाहेक सबै वडाहरुबाट माग भई आएको छ । यी यावत समस्याले धरान न.पा. भित्र सबै वडाहरुमा विकासका पूर्वाधारहरु पुगेको तर त्यसको उचित व्यवस्थापन तथा संरक्षण नभएको भान हुन्छ भने सडकहरु प्रशस्त मात्रामा खुलेको देखिन्छ । यिनै भौतिक पूर्वाधार समस्याहरुमा विद्युत, बजार व्यवस्थापन, खानेपानी, पुल पुलेसा, सार्वजनिक शौचालय आदी सम्मेलित छन । वडा नं. ३, ६, ७, ९, १२, १५ र १८ को बजारहरु व्यवस्थापन तथा संञ्चालनको समस्या र आवश्यकता रही आएको देखिन्छ । यसरी एक टोल बस्तीबाट अर्को टोल बस्ती जोड्ने पुलहरु वडा नं. ३, ८, ९, १०, १२, १३ र १५ मा गरी १२ वटाको आवश्यकता देखिएको छ भने बजार क्षेत्रका वडाहरु ३, ९, १०, १२, १३ र १८ मा आधुनिक वधशाला हुनु पर्ने देखिन्छ । वडागत समस्याहरुमा विद्युको समस्या भन्नाले लाईन विस्तार, पोल तथा तार व्यवस्थापन र मर्मत सुधार हुनपर्ने आवश्यकता प्राप्त भएको छ । नगरको बजार क्षेत्र वडा नं. ३, ६, ७, १०, १२ र १३ मा सार्वजनिक शौचालय बनाई वातावरण स्वच्छ गर्नुपर्ने खाचों औल्याइएको पाईन्छ । त्यसै गरी सामाजिक तथा आर्थिक समस्याहरुमा मुख्यत सीपमुलक तालिम, रोजगारको समस्या ७ वटा वडा वाहेक १२ वटा वडाहरु महशुल गरी कार्यक्रमहरु माग गरेको देखिन्छ भने स्वास्थ्य समस्यामा केन्द्रहरु खोलिनु पर्ने तथा त्यसको लागी चाहिने भौतिक पूर्वाधार (भवन) को खाचो भएको देखिन्छ । वडागत समस्याहरुमा वडा नं. ५, ६ र ७ मा वाहेक सबै वडाहरुले भवन निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । सडक पूर्वाधारको आवश्यकताले धरान न.पा. को वडा नं. १३, १५, १६ र १७ मा अधिक शहरीकरण भएको प्रमाणित गर्दछ ।

शिर्षक अनुसार वडागत समस्याको स्तरण

क्र.सं.	शिर्षक	वडा नं.																			जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	वडा संख्या
1	भवन	१		१	३				१	१	१	५	३	५	७	७	७	१	२	५	१५
2	सतह ढल	३	१		३				२		१	३	३	११	३	६	१	२		१	१४
3	आर्थिक विकास	१	१	१	१					३			१	२		३	१	२	२	२	१२
4	वातावरण व्यवस्थापन	३		१	३		२	३	१	१	६		२	१२	२	७	३	३	१	२	१६
5	विद्युत	३		१	१	२			२	२	१		१	१		९	१	२	१	२	१४
6	सडक	३	२	६	२	१	४	२	४	८	३	६	६	१६	६	१९	२		४	१७	१८
7	सडक तथा सतह ढल	३	१	३				१	२			१	२	५	१	२१	२०	१३	५	२	१४
8	स्वास्थ्य		१						१				१								३
9	सामाजिक कार्यक्रम		१	१	२					१	५					७	४	४	४	३	९
10	खानेपानी		१	२					१			१		७		६	२	३	१	२	९
11	वजार व्यवस्थापन			१			१	१		१			१			१			१		७
12	वधशाला			१						१	१		१	२					१		६

13	पुल			१					१	२	१		१	२						५	७
14	सा. शौचालय			१			१	१			१		१	१	१						७
15	पार्किङ					१	१				१		२								४
16	शिक्षा								१	२											२
	जम्मा शिर्षक संख्या	१७	८	२०	१५	४	९	८	१६	२२	२१	१६	२५	६४	२०	९६	४१	३०	२२	४३	
श्रोतः वडा भेला (२०६६)																					

५. दीर्घकालिन सोच

प्रस्तुत भएका दृष्टिकोणको सम्बन्धमा मिति २०६६ मंसिर २२ गते नगर विकास मञ्च, निर्देशक (समन्वय) समितिको संयोजक श्री राजेन्द्र कुमार पौडेल (नगरपालिकाका कार्यकारी अधिकृत) को अध्यक्षतामा विज्ञ, योजना टोली तथा नगरपालिकाका शाखा प्रमुख एवं वडा सचिवहरु समेतको उपस्थितिमा आयोजित बैठकमा वृहत् छलफल भई नगरको समग्र विकासलाई प्रतिविम्वित हुने गरी निम्नानुसारको दीर्घकालिन सोच पारित गरी सोको आधारमा आवधिक योजना तर्जुमा कार्यक्रम निर्देशित गर्ने निर्णय गरिएको छ :

"शिक्षा, स्वास्थ्य, पर्यटन, व्यापारिक पूवाधार, वहुसांस्कृतिक, आवासीय, समृद्ध शहर"

अग्रणी क्षेत्रहरुसँग सम्बन्धित सवाल र दुर्वल पक्ष एवं अवसर र चुनौतीहरु

अग्रणी क्षेत्रहरुसँग सम्बन्धित सवाल र दुर्वल पक्ष एवं अवसर र चुनौतीहरु

क्र.सं.	अग्रणी क्षेत्र	सहायक क्षेत्र	प्रमाणित गर्ने आधार	सवल/दुर्वल पक्ष	अवसरहरु/चुनौतीहरु
१	**शिक्षा**	- प्राविधिक शिक्षा - व्यवसायिक शिक्षा - विज्ञान शिक्षा - नागरिक शिक्षा - बाल शिक्षा - प्रौढ शिक्षा	- पूर्वाधार विकास - अध्ययन/अनुसन्धान केन्द्र - प्राविधिक शिक्षण संस्था - छात्रवृत्ति - व्यवस्थापकिय सीपमूलक तालिम - शैक्षिक लगानी - प्रतिफल - बढ्दो विद्यार्थी दर - दक्ष शिक्षक उपलब्धता	**सवल पक्षः** - आवश्यकता - वातावरण - पूर्वाधार - कृषि,पर्यटन जस्ता संभाव्यता को आधार - व्यवहारिक शिक्षाको शुरु भइसकेको - उपयुक्त वातावरण - महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, इ.अ.स., पुर्वान्चल क्याम्पस, वि.प्र क्याम्पस तथा उच्च मा.वि.हरु रहेको - भौतिक पूर्वाधार भएको	**अवसरहरुः** - स्वच्छ शैक्षिक वातावरण - शैक्षिक केन्द्रको रुपमा अवस्थित - शैक्षिक प्रतिस्पर्धा
				दुर्वल पक्षः - लगानी धेरै हुने तर लगानी कर्ताको अभाव - उपयुक्त जनशक्ति विकास योजनाको अभाव	**चुनौतीहरु** - प्रभावकारी अनुगमन तथा निरिक्षण - शहरमुखी शैक्षिक अवसर - आर्थिक हैसियत

२	**स्वास्थ्य**	- वाल स्वास्थ्य कार्यक्रम - सुडेनी, पोषण, खोप कार्यक्रम - परिवारनियोजन - स्वास्थ्य - शिक्षा-उपकरण तथा भौतिक सुविधा - दक्ष प्राविधिक	- पूर्वाधार विकास - अध्ययन/अनुसन्धान केन्द्र - सुविधा सम्मपन्न अस्पताल	**<u>सवल पक्ष</u>** - वि.पि.को.स्वा.वि.प्र को अस्पताल, - खोप केन्द्र - स्वास्थ्य शिक्षाको प्रचारप्रसार - घुम्ति क्लिनिक - निजी स्तरका अस्पताल तथा स्वास्थ्य निकाय	**<u>अवसरहरुः</u>** - वि.पि.को.स्वा.वि.प्र. को भौतिक पूर्वधारहरु - सामुदायिक अस्पतालको स्थापना - विभिन्न संघसंस्थाको सक्रियता
				<u>दुर्वलपक्षः</u> - जनचेतनाको कमी - आर्थिक अभाव - धामिभ्नाक्रिमा विश्वास	**<u>चुनौतीहरुः</u>** - फोहोरमैला उचित व्यवस्था गनु पर्ने - स्वास्थ्य सेवा सर्वसुलभ बनाउने - प्रभावकारी उपचार सेवा नमएको - जि. स्वास्थ्यको कार्यलयको अभिलेख - न.पा.को अभिलेख - स्थानिय संघसंस्थाको प्रतिवेदन - दक्ष स्वास्थ्य जनशक्तिको अभाव - आधुनिक स्वास्थ्य उपकरणको अभाव - भौतिक पूर्वाधारको अभाव - वडा स्तरमा स्वास्थ्य केन्द्रहरुको अभाव - नगर क्षेत्रमा स्वास्थ्य पिउने पानीको अभाव - विद्यालय तथा समुदाय स्तरिय स्वास्थ्य शिक्षाको कमी - सुरक्षित मातृत्व, वाल मृत्यू दर बारे जानकारी एंवम नियन्त्रणको अभाव - असाहय/गरिवहरुको लागी स्वास्थ्य सेवाको पहुँच नहनु - व्यवस्थित पशु बधशालाको अभाव - खाद्य गुणस्तर नियन्त्रणको कमी - व्यवस्थित ढल निकाशको समस्या - स्वास्थ्य संस्था वरिपरी मादक पदार्थ बेचविखनको समस्या - अस्पताल जन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको समस्या - अव्यवस्थित पशुपालन

३	**पर्यटन**	- होटल व्यवसाय	- सांस्कृतिक प्रवर्द्धन - मनोरञ्जन स्थल पहिचान/ विकास व्यवस्थित बसोवास - पूर्वाधार विकास - स्टेशन को रुपमा विकास - अन्तरजिल्ला तथा गा.वि.स. सम्वन्ध विकास	**सवल पक्षः** - सांस्कृतिक विविधता र सम्पन्नता - लिम्वु राईको उद्‍गम थलो - हावापानी - मनोरम भूगोल - कोशी वन्यजन्तु आरक्षण र चार कोशे झाडी नजिक रहेको शहर । - वरीपरी रहेको धार्मिक स्थलहरु । - तराई र पहाडको संगम स्थल ।	**अवसरहरुः** - हिमाली र पहाडी क्षेत्र पदयात्राको लागि केन्द्र बिन्दु बन्न सक्ने
				दुर्वल पक्षः - पर्यटन पूर्वाधारको कमी	**चुनौतीहरुः** - निजि क्षेत्रलाई कसरी आकर्षित गर्ने? - गैर संस्थाहरुलाई पर्यटन विकासमा परिचालन गर्न नसक्नु ।
४	**व्यापारिक पूर्वाधार**	- ग्रामिण क्षेत्रको व्यापारिक केन्द्र । - आवाश्यकिय साम्राग्रीको आपूर्ति तथा भण्डारण - ऐतिहासिक बजार क्षेत्र	- नगर बस्तीको अवस्था - सामाग्रीको सुलभता - सुविधा सम्पन्न बजार - व्यापारीको राम्रो प्रभाव - बसोबास योग्य - ग्रामिण बस्तीबाट नजिक - आवश्यकीय सामाग्री सुलभ - उत्पादीत वस्तु ल्याउन नजिक	**सवल पक्षः**	**अवसरहरुः** - पूर्वाञ्चलको सदरमुकाम - विभिन्न संघ संस्था, क्याम्पस भएको - विभिन्न आयोजना सञ्चालन हुने अवस्था भएको - राजनैतिक स्थीरता भएको - नजिकमा ठुला शहरहरु भएको - लगानीकर्ता बैंकहरु भएको - स्थानिय सामाग्री उत्पादनमा प्रोत्साहन - सामाग्री ढुवानी गर्न सहज - व्यापारीक केन्द्रको रुपमा स्थापित
				दुर्वल पक्षः - कृषि सडकले क्षेत्र समेटन नसकेको - सहकारीताको अभाव - अन्य क्षेत्रसंग पनि प्रतिस्पर्धा गर्नुपर्ने - भारतीय बजार नजिक हुनु - ईटहरी र विराटनगर जस्ता शहरको प्रभाव पर्नु	**चुनौतीहरुः** - शिक्षित व्यक्ति आकर्षित नहुनु - शान्ति सुरक्षाको आभावले यातायात बन्द हुने अवस्था भएको - सुरक्षाको प्रभावकारी व्यवस्था नहुनु - दुर्व्यसनिको संख्या बढ्दै जानु - व्यापारमा अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा हुनु
५	**वहु सांस्कृतिक**	- विभिन्न जाति तथा धर्मावलम्वीहरुको बसोबास - नगरका विभिन्न धार्मिक स्थल मठ, मन्दिरहरु - दुई वा त्यो भन्दा	-	**सवल पक्षः** - सांस्कृतिक विभिधता - धर्म प्रतिको आस्था - ऐतिहासिक स्थल	**अवसरहरुः** - विभिन्न संस्कृतिको अध्ययन र अनुसन्धानको क्षेत्र । - आफ्नै किसिमको सभ्यता र संस्कृतिको पहिचान गर्न अग्रसरा - फरक धर्म र संस्कृति भएका मानिसहरुको बसोबास गर्ने

		बढी धार्मिक आस्था भएका - जाति तथा जनजातिहरुको बसोबास ।			अवसर
				दुर्वल पक्षः - पशिचम सभ्यता र संस्कृति प्रति नयाँ पुस्ताको आर्कषण - ऐतिहासिक तथा धार्मिक ज्ञानको कमी	**चुनौतीहरुः** - पाश्चात्य संस्कृतिको नक्कल गर्ने युवा पुस्ता - नजिकको भारतीय सिमा खुल्ला हुनु ।
६	**आवासीय**	- व्यवस्थित शहरको रुपमा स्थापित - सीप र दक्षता प्राप्त गर्ने अवसर - उपयुक्त भु-बनोट	- खुल्ला र फराकिलो बाटो - बस्ती बस्तीमा उचित सडक - अनुकुल किसिमको हावापानी - पहाड र तराईको संगम स्थल - अनुकरणीय प्राकृतिक अवस्था	**सवल पक्षः** - शैक्षिक शहर - पूर्वाधार विकास - व्यवस्थित - स्वास्थ्य सेवा र सुविधा - सहयोगी समुदाय	**अवसरहरुः** - लगानी गर्नको लागी वैङ्कहरु प्रसस्त भएको । - स्वदेशी तथा विदेशी गैंह सहकारी भएको संस्था - बसोबास गर्न योग्य भौगोलिक संरचना - सुविधा प्राप्त गर्न सजिलो - शैक्षिक र आर्थिक उन्नति गर्न सक्ने प्रसस्त अवसरहरु
				दुर्वल पक्षः - खानेपानीको अभाव - अन्य बजार भन्दा महङ्गो सामाग्री - नगर बसको संञ्चालन कम	**चुनौतीहरुः** - लागत जुटाउन कठिन - घरजग्गा कारो्वार सुरक्षित नहुनु - तिब्र जनसंख्या वृद्धि हुदै जानु - बसाई आउने संख्या बढ्दै जानु

६. विध्यमान र प्रस्तावित भू-उपयोग

क.स.	**वर्गिकरण**	**प्रस्तावित भू-उपयोग**		**विध्यमान भू-उपयोग**	
		क्षेत्रफल (हे.)	**भू-उपयोग(%)**	**क्षेत्रफल (हे.)**	**भू-उपयोग(%)**
१.	आवासिय क्षेत्र	९४०	४४.५१	७४०	३५.०३
२.	व्यापारिक क्षेत्र	२०	०.९५	१४	०.६६
३.	व्यापारिक तथा आवासिय क्षेत्र	२३	१.०९	२३	१.०८
४.	औद्योगिक क्षेत्र	१४	०.६६	१४	०.६६
५.	संस्थागत क्षेत्र	२१०	९.९४	१९२	९.०९
६.	कृषि	५२५	२४.८६	७६९	३६.४६
७.	वन	१५५	७.३४	१५५	७.३३
८.	खोला/खहरे/बालुवा	१५०	७.१०	१५०	७.१०
९.	नर्सरी, आर्काड, पार्क	६५	३.०८	३५	१.६५
१०	सुकुम्वासी क्षेत्र	१०	०.४७	२०	०.९४
	जम्मा	२११२	१००	२११२	१००
श्रोतः टोपो सिट, आकाशे तस्वीर र स्थलगत सर्वेक्षण, २०६६/०६७					

शहरी विस्तार क्षेत्र निर्धारण

शहरी विस्तारको लागि पहिचान गरिएका स्थानहरु

जमीनको स्थिति (Location of Land)	शहरी विस्तारको लागि प्राथमिकता निर्धारण	पहिचान गरिएका स्थान	कैफियत
बजार तथा अन्य सामाजिक सेवा सुविधा सम्पन्न	(घनाबस्तीको रुपमा विकास भई सकेको)	वडा नं. १, २, ३, ४, ५, ६ र ७ को भु-भाग क्षेत्र	केहि खालि क्षेत्रमा Infill Development हुने
बजार तथा अन्य सामाजिक सेवा सुविधासँग नजिक रही सडक, ढल, विधुत, खानेपानी, टेलिफोन लाइन उपलब्ध क्षेत्र तथा विकासको गतितर्फ उन्मुख भई नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोचलाई समेत टेवा पुऱ्याउने क्षेत्र	प्रथम	वडा नं. ८, ९, १० र १८ को भु-भाग क्षेत्र	खालि क्षेत्रमा Infill Development हुने
सडक, ढल, विधुत, खानेपानी, टेलिफोन लाइन उपलब्ध तर बजार तथा अन्य सामाजिक सेवा सुविधासँग नजिक रहेको जग्गा, भौतिक पूर्वाधारले नछोएको तर सजिलैसँग विस्तार गर्न सकिने जग्गा	दोश्रो	वडा नं.११ र १२ को भु-भाग क्षेत्र	खालि क्षेत्रमा Infill Development हुने
आंशिक रुपमा भौतिक पूर्वाधार (सडक, विधुत, खानेपानी लाइन) उपलब्ध क्षेत्र, घडेरीको लागि जग्गा बिक्री वितरण भैरहेको क्षेत्र	तेश्रो	वडा नं. १५, १६, १७ र १९ को भु-भाग क्षेत्र	शहरी (बस्ती) विस्तारको लागि जग्गा विकास कार्यक्रम संचालन गर्ने
भौतिक पूर्वाधार सीमित रुपमा भएको तर सजिलै विस्तार गर्न सकिने क्षेत्र, जस्तै, सडकले मात्र छोएको जग्गा, सडक, विद्युत, खानेपानी लाइन सजिलैसँग विस्तार गर्न सकिने क्षेत्र र घडेरीको लागि जग्गा बिक्री वितरण केही हदसम्म भैरहेको क्षेत्र	चौथो	वडा नं. १३ र १४ को भु-भाग क्षेत्र	शहरी (बस्ती) विस्तारको लागि जग्गा विकास कार्यक्रम संचालन गर्ने

एकिकृत जग्गा विकास कार्यक्रम (Land Pooling) संचालन गर्न प्रस्ताव गरिन्छ र धरान नगर विकास अन्तर्गतको सुन्दरनगर वस्ती विकास आयोजनालाइ निरन्तर रुपमा कार्यान्विनयन गर्दा उपयुक्त हुन्छ ।

- वडा नं. १६ को Stadium (जनपथ) देखी दक्षिण पश्चिम वडा नं. ११ को सिमाना सम्मको क्षेत्र
- वडा नं. ११ सर्दु खोला देखि दक्षिण पूर्वको क्षेत्र (मकालु बस्ती) मंगलवारे
- वडा नं. १७ सर्दु खोला देखि दक्षिण पूर्वको भु-भाग
- वडा नं. १४ सेउती खोला देखी पश्चिम दक्षिण पिन्डेश्वर र विजयपुर आसपासको क्षेत्र

खानेपानी मागको प्रक्षेपण

वर्ष	जनसंख्या	औषत खानेपानी माग**	कुल खानेपानी माग
वि.सं. २०६६	११२५६८	१,३५,०८,१६०	१३५
वि.सं. २०६८*	१२०९८८	१,४५,१८,५६०	१४५
वि.सं. २०७८*	१६३३१७	१,९५,९८,०४०	१९५
वि.सं. २०८८*	२०९७०३	२,५१,६४,३६०	२५१

नोटः *अनुमानित

** खानेपानी मागको प्रक्षेषणः शहरी बस्तीमा प्रति व्यक्ति प्रति दिन खानेपानी १२० लिटर

दीर्घकालीन सोचको आधारमा ध.न.पा क्षेत्रको विकासको प्रतिवद्धता, विशेषता र चाहना स्पष्ट दर्शाउने गरी र दीर्घकालीन सोच प्राप्तितर्फ विकास प्रयासलाई डोऱ्याउने गरी विकासका सिद्धान्तहरु तय गरिएका छन् :

(क) जनसहभागितात्मक विकास कार्यहरुको संचालन

- उपभोक्ता समूहको सुदृढीकरण
- समुदायमा आधारित संगठनहरुको विकास
- स्थानीय गैरसरकारी संस्था र निजी क्षेत्रको परिचालन
- सरकारी तथा निजी साझेदारी

(ख) जनसवलीकरण एवं समावेशी विकास

- सेवा र सुविधामाथि सबैको समान पहुँच
- दलित, उपेक्षित तथा जनजाति उत्थान
- मानवीय विकास

(ग) प्राकृतिक श्रोतको दिगो उपयोग

(घ) वातावरण मैत्री विकास

(ङ) आर्थिक गतिविधिमा अभिवृद्धि

- स्थानीय श्रोत, साधन र सीपको उपयोग
- रोजगारीको अवसरमा अभिवृद्धि
- गरिबी न्यूनीकरण

नगर विकासका लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिहरु

दीर्घकालिन सोचको मर्मलाई ह्रदयंगम गर्दै धरान न.पा ले निम्न लक्ष्यहरु थय गरेको छ :

क) आगामि २५ वर्षको योजना अवधिका लागि दीर्घकालिन भौतिक बिकासको अवधिका लागि दीर्घकालिन भौतिक बिकासको अवधारणा प्रतिपादन गरी एबिललष्लन ँचकभधयचप (योजना अवधारणा) तयार गर्ने

ख) आगामि २५ वर्षको योजना अवधिमा वृद्धिहुने जनसंख्याको जनजीवनमा गुणात्मक सुधार ल्याई जीवन स्तर वृद्धि गर्नको लागि न्यूनतम आवश्यकताहरुः आवास, रोजगारी, सार्वजनिक सेवा/सुविधाहरु तथा अन्य भौतिक पूर्वाधारहरुको आपूर्ति तर्फ प्रयत्नशील हुने ।

ग) शहरीकरणको प्रभावहरुबाट न.पा.को स्वच्छ वातावरणलाई बिग्रन नदिने । प्राकृतिक र मानव निर्मित वातावरण विचको सन्तुलन ल्याई सवै प्रकारका मानविय गतिविधिको लागि स्वच्छ एवं रमणीय भौतिक वातावरणको श्रृजना गरी दिगो विकास तर्फ उन्मुख हुने ।

घ) नगरलाई; आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक तथा राजनैतिक रुपले समतामूलक र समावेशी शहरको रुपमा विकास गर्ने ।

ङ) व्यापारिक तथा औद्योगिक कृयाकलापहरु अभिवृद्धि गर्ने वातावरणको श्रृजनागरी नगरको आर्थिक विकासमा टेवा दिने ।

च) भौतिक विकास मात्र समग्र विकास नभई सामाजिक विकासको दायरालाई समेत फराकिलो बनाई महिला,अपाङ्ग, एकल महिला, बालबच्चा, वृद्धका साथै सिमान्तकृत वर्ग (Marginalized Group) लाई समेटी समावेशी सामाजिक विकास गर्ने ।

छ) भौगोलिक, राजनैतिक र साँस्कृतिक रुपमा धरान न.पा को आफ्नो मौलिक पहिचान बनिसकेको सन्दर्भमा त्यो पहिचानलाई आगामी दिनमा अझ प्रभावकारी र अनुकरणीय बनाउँदै लैजाने ।

उद्देश्य

१. प्राकृतिक, सामाजिक तथा आर्थिक रुपले नगरबासीको जीवनस्तर (Quality of Life) मा देखिने गरी सुधार ल्याउन ।
२. न.पा.लाई आधारभुत पूर्वाधार सम्पन्न बनाउन ।
३. सामाजिक विभेद र विकासको प्रतिफलको वितरणलाई प्रभावकारी रुपमा अगाडी बढाउने ।
४. न.पा.लाई स्वच्छ वातावरणीय नमुनाको रुपमा पहिचान गराउने ।

नीति/रणनीति

१. सामाजिक परिचालन मार्फत न.पा.को विकास सम्बन्धी धारणा स्थानीय जनता र टोलबस्तीमा पुऱ्याइ मानवपूँजी (Human Resource) निर्माण र सशक्तिकरण गर्ने । यसको लागि न.पा.का शिक्षित युवाहरुलाई सामाजिक परिचालनमा संलग्न गराउने ।
२. गरिबी न्यूनीकरण कार्यक्रममा लगानी बढाउने र कार्यक्रमको प्रभावकारिताको आवधिक मूल्याङ्कन र आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्ने ।
३. गरिब, द्वन्द्वबाट प्रभावित र सिमान्तकृत वर्गका बालबालिकालाई निःशुल्क पठनपाठन गराउन निजी, संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयहरुसँग सहकार्य गर्ने ।
४. महिला, बालबच्चा, वृद्ध र सिमान्तकृत वर्ग तथा एकल महिला एवंम् दलितलाई लक्षित गरेर सञ्चालित कार्यक्रमलाई न.पा.का अनुदान बढाउँदै लैजाने ।
५. न.पा.को भौतिक विकासमा उपभोक्ता समितिको लागत, सहभागिता र संलग्नता बढाउँदै लैजाने ।
६. ध.न.पा.मा विद्यमान अवसरहरु (पर्यटन उद्यम, शैक्षिक उद्यम, हावापानी आदि) लाई सदुपयोग गर्दै विशेष लगानीका क्षेत्रहरुको पहिचान गर्दै नगरको दीर्घकालिन योजनामा समावेश गर्ने ।
७. न.पा.को एक्लो प्रयोगबाट मात्र विकास सम्भव नहुने र सरकारी अनुदानमा मात्र आश्रित हुने प्रवृत्तिबाट दीगो विकास सम्भव नहुने भएकोले निजी क्षेत्रको लगानीलाई आकर्षित गरी सार्वजनिक निजी साझेदारी (PPP: Public Private Partnership) को सिद्धान्त अनुरुप विकास कार्य सञ्चालन गर्ने ।
८. वातावरण संरक्षण सम्बन्धी प्रष्ट नीति ल्याउने ।

७. योजनाहरुको अनुमानित लागत

योजनाहरुको अनुमानित लागत रकम								
क्र.स	विषय	संख्या	प्रतिशत	लागत रकम	प्रतिशत	न.पा	अन्य निकाय	सहभागिता
१	भौतिक विकास योजना	१२१	३८	६७३,३००,०००	९०	२६९,३२०,०००	४०३,९८०,०००	40+60
२	संस्थागत विकास योजना	१०	३	१६,४००,०००	२	६,५६०,०००	९,८४०,०००	40+60
३	सामाजिक विकास योजना	४९	१५	११५,०००,०००	१५	४६,०००,०००	६९,०००,०००	40+60
४	आर्थिक विकास योजना	१८	६	५८,२००,०००	८	२३,२८०,०००	३४,९२०,०००	40+60
५	वातावरण व्यवस्थापन योजना	६५	२०	८६,८५०,०००	१२	३५,६४०,०००	५१,२१०,०००	40+60
६	वितिय विकास योजना	२०	६	८,१००,०००	१	४,१००,०००	४,०००,०००	50+50
७	प्रकोप व्यवस्थापन योजना	३५	११	६९,४००,०००	९	२७,७६०,०००	४१,६४०,०००	40+60
	जम्मा	३१८	१००	१,०२७,२५०,०००	१३७	४१२,६६०,०००	२१०,६१०,०००	
	वडा स्तर विकास योजनाहरु	२७२		१९६,६००,०००		ध.न.पा., उपभोक्ता र दा.नि.		20+20+60
	कुल जम्मा			१,२२३,८५०,०००				

यी सम्पूर्ण कार्यक्रम प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि नियमित अनुगमन तथा मूल्याकंनको व्यवस्थाको प्रारुप समेत यस योजनाले प्रस्ताव गरेको छ ।

अन्तमा यस धरान नगरपालिकाको आवधिक योजना अन्तर्गत प्रस्तावित भौतिक, सामाजिक, आर्थिक तथा वातावरणीय विकास योजनालाई कार्यान्वयन गराउनको लागि १९ बुँदे सुझाव तथा सिफारिसहरु समेत यस योजनाले पेश गरेको छ ।